

full de càlcul

La resiliència del sector exterior català

vista prèvia >

Les exportacions catalanes són un dels pilars en què es fonamenta l'economia catalana, tot arribant el 2023 a superar els 100.000 milions d'euros. A què es deu això? En aquest article s'analitza la situació del sector exterior català i s'exposen algunes de les línies estratègiques que cal que el país afronti per seguir enfortint aquest ingredient fonamental del progrés econòmic del país.

Carme Poveda

Directora d'Anàlisi Econòmica de la Cambra de Comerç de Barcelona i professora de la UAB

@carmepoveda

El sector exterior està sent, juntament amb el mercat laboral, un dels principals factors de resiliència de l'economia catalana, en un context marcat per fortes tensions en l'àmbit macroeconòmic —procés inflacionari i pujada històrica dels tipus d'interès— i geopolític —conflictes bèl·lics oberts. Prova d'això és que l'economia catalana ha assolit dades històriques en comerç exterior. Per exemple, les exportacions catalanes han arribat a un màxim de gairebé 95.000 milions d'euros a preus corrents el 2022 —xifra que se superarà el 2023 quan es publiquin les dades completes de l'any—,¹ i el nombre d'empreses exportadores regulars ha marcat un rècord de 17.469 durant el 2022. En el 2023, la millora de la relació real d'intercanvi generada per l'abaratiment de les importacions també ha contribuït a millorar el saldo exterior amb l'estranger. L'arribada dels fons europeus *Next Generation* hauria de millorar encara més el superàvit exterior dels exercicis 2024 i 2025.

1 En el procés de redacció d'aquest article es va fer pública la xifra del 2023. Veure: 3CAT, «Les exportacions catalanes marquen un nou rècord i superen els 100.000 milions d'euros».

Fer una anàlisi dels factors que expliquen aquesta resiliència del sector exterior català en un context de crisi sanitària, d'aprovisionaments i energètica, ens permetrà identificar les fortaleses de l'economia catalana. Atès que el sector exterior és el principal reflex de la competitivitat d'una economia, el balanç positiu dels darrers anys ens mostra que Catalunya ha avançat posicions en relació amb els principals països competidors.

Els bons resultats que ha assolit el sector exterior català es basen en les següents tres característiques, de caràcter estructural o conjuntural:

- Catalunya es consolida com una economia oberta i dinàmica en l'activitat exterior.
- Les exportacions catalanes s'han mostrat molt resilients en el context internacional advers dels darrers anys gràcies a la seva fortalesa competitiva envers els països europeus.
- Catalunya té una base empresarial exportadora sòlida, en expansió i resilient.

En els següents apartats es desenvoluparan amb dades cadascuna d'aquestes afirmacions. L'article finalitzarà amb un apartat sobre reflexions i tendències de futur.

Catalunya es consolida com una economia oberta i dinàmica en l'activitat exterior

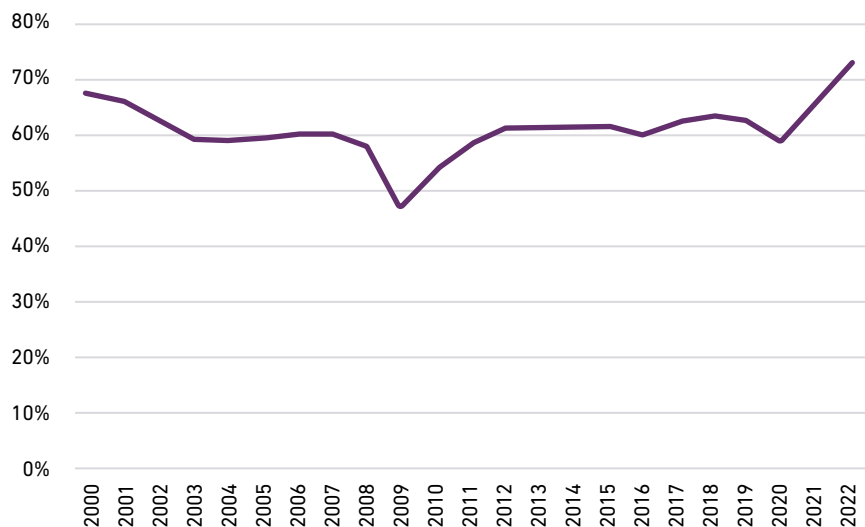
Tradicionalment, el sector exterior català presenta tres característiques. En primer lloc, Catalunya és un país força obert a l'exterior. El 2022, la suma d'exportacions i importacions de béns i serveis d'empreses catalanes a l'estranger va suposar el 73% del PIB, segons dades dels comptes econòmics anuals de l'Idescat —Gràfic 1. El 2022 s'ha produït un increment significatiu per l'augment dels preus dels intercanvis amb l'exterior, però en la dècada 2012-2021 el grau d'obertura també ha estat igualment elevat —62%—, i superior al 59,5% corresponent a l'Estat espanyol.

En segon lloc, el comerç català mostra un superàvit exterior tant amb l'estranger com amb l'Estat

Amb la crisi de la Covid-19 i la crisi energètica, el pes de les exportacions catalanes en les estatals ha tornat a disminuir fins al 21,1% i el de les importacions al 18% el 2022

Gràfic 1

Grau d'obertura de l'economia catalana amb l'estranger (exportacions+importacions de béns i serveis, % PIB)

Font: Comptes econòmics anuals. Idescat

espanyol. Concretament, el saldo amb l'exterior de l'economia catalana —diferència entre exportacions i importacions de béns i serveis— se situa en el 14% del PIB el 2022. Aquest superàvit es desglossa en un 7,7% del PIB que correspon als intercanvis amb l'estranger, i un 6,3% del PIB que correspon al superàvit obtingut amb els intercanvis amb

l'Estat. Per tant, el 55% del superàvit exterior total prové de l'estranger i el 45% restant dels intercanvis amb l'Estat.

Tanmateix, l'evolució d'aquest saldo amb l'exterior ha experimentat canvis importants, especialment si es compara amb la situació existent al 2000 —Gràfic 2. L'economia

catalana ha millorat el seu superàvit d'intercanvis amb l'exterior, des d'un 8% del PIB el 2000 a un 14% el 2022, la segona xifra més elevada de la sèrie històrica després de la del 2019 —14,4%. Per la banda del comerç internacional, al 2000 Catalunya presentava una situació deficitària —un 4,3% del PIB—, però al llarg del període s'observa un canvi de tendència. Des del 2009, les exportacions superen les importacions i, a més, aquest superàvit ha anat creixent al llarg dels anys, assolint el 2022 un saldo positiu del 7,7% del PIB, que signifiquen 20.892 milions d'euros corrents. Pel que fa al comerç amb l'Estat espanyol, l'evolució ha estat la contrària. Tot i la rellevància de l'efecte frontera que explicaria la intensa relació comercial, la dependència del mercat espanyol per a les empreses catalanes ha experimentat una notable reducció els darrers anys. A principis de segle es partia d'un saldo positiu del 12% del PIB, mentre que a partir de 2008 s'ha situat en quotes inferiors —6% de mitjana. Aquesta baixada de les vendes a l'Estat coincideix amb l'inici de la crisi econòmica i la necessitat de les empreses espanyoles de trobar mercats dinàmics a l'estranger

Tot i la importància del sector alimentari, només un terç de les exportacions catalanes estan associades amb vendes de béns de consum

per superar la intensa caiguda del mercat interior. Aquesta argumentació seria extensible al cas de les empreses catalanes i estaria darrere el fort creixement de les vendes en els mercats estrangers experimentat a partir de 2010.

Tal com es pot observar al Gràfic 3, s'ha produït una lleugera pèrdua de pes de les exportacions i importacions internacionals de béns i serveis

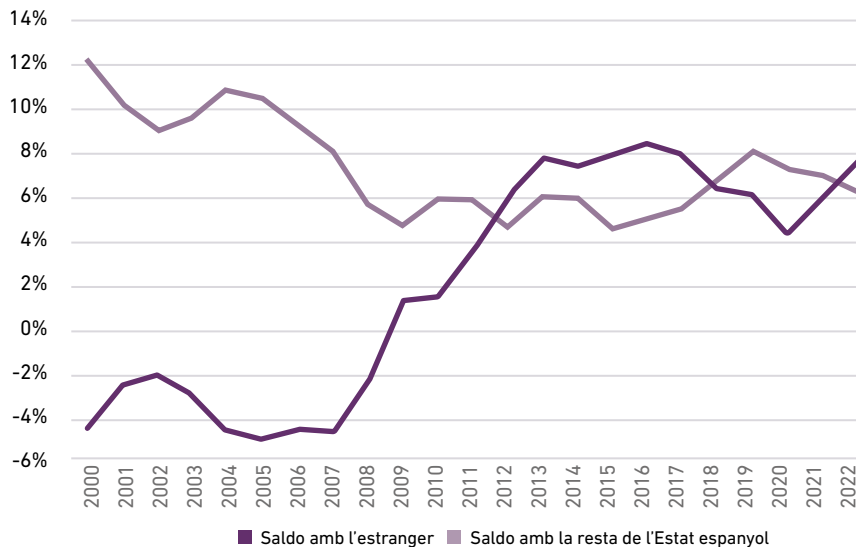
de Catalunya sobre el total estatal, especialment en el període 2003-2012 coincidint amb un salt important en la capacitat exportadora de l'Estat. En canvi, en el període de recuperació —2013-2019— el pes de les exportacions i importacions catalanes sobre el total estatal s'ha mantingut relativament estable, entorn del 22% i 20%, respectivament. Amb la crisi de la Covid-19 i la crisi energètica, però, el pes de les expor-

tacions catalanes en les estatals ha tornat a disminuir fins al 21,1% i el de les importacions al 18% el 2022. Cal tenir en compte que inclou tant l'intercanvi de béns com de serveis, i aquests últims s'han vist afectats molt negativament a Catalunya per l'efecte de la pandèmia sobre el turisme. El 2023 es preveu que Catalunya recuperi el pes que tradicionalment havia tingut.

La tercera característica més remarcable pel que fa a les exportacions catalanes de béns és la seva composició sectorial, molt concentrada entorn a tres grans sectors: les indústries químiques —27,3% del total d'exportacions el 2022; els productes alimentaris i begudes —13,4% del total; i els vehicles de motor i material de transport —13,1%. La concentració de les exportacions en aquests tres grans sectors —un 54% del total— és força superior a la que significava al 2000, quan era d'un 45%, tal com es pot observar al Gràfic 4. Cal destacar que, tot i la importància del sector alimentari, només un terç de les exportacions catalanes estan associades amb vendes de béns de consum. La resta d'exportacions corresponen a béns de capital i béns intermedis.

Gràfic 2

Saldo amb l'exterior de l'economia catalana (% del PIB)

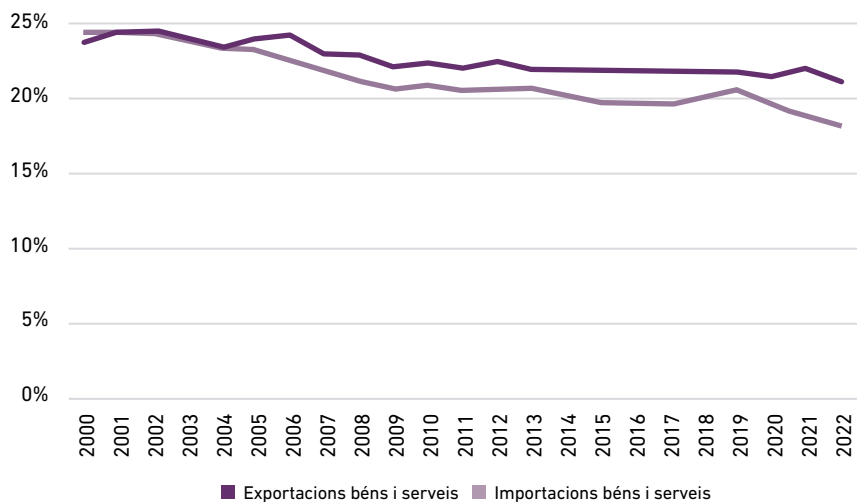

Font: Comptes econòmics anuals. Idescat

El 2022 va ser un any envoltat d'incerteses que van afectar el comerç internacional

Gràfic 3

Pes del comerç de béns i serveis de Catalunya amb l'estranger respecte del total de l'Estat (%)

Font: Idescat i INE

En relació amb l'exportació de serveis, cal assenyalar que una de les característiques de l'expansió del comerç internacional més recent és el dinamisme i el potencial dels serveis no turístics, on l'Estat espanyol destaca pel seu bon posicionament internacional —no hi ha dades per a Catalunya. A diferència d'altres economies com Alemanya o Itàlia,

l'economia espanyola presenta un saldo exterior positiu en serveis no turístics. Aquests serveis estan integrats fonamentalment per tres grups: serveis empresarials d'R+D, consultoria, serveis tècnics i comercials amb un 37% del total—; transport amb un 23%—; i TIC amb un 17%. Entre 2013 i 2022, el component de serveis empresarials és la

que més ha crescut —al voltant d'un 25% acumulat.

Resiliència de les exportacions catalanes al context internacional advers

El 2022 va ser un any envoltat d'incerteses que van afectar el comerç internacional, com ara les tensions en les cadenes de subministrament derivades de la invasió de Rússia a Ucraïna i les sancions aplicades sobre l'economia russa; l'estricta confinament de la Xina per controlar la pandèmia; i la forta pujada dels preus de l'energia derivada del bloqueig al gas rus. Malgrat tot això, el comerç mundial de béns es va mostrar resilient el 2022, amb un creixement del 2,7% en volum. El 2023, tot i que alguns d'aquests riscos s'han diluït, en concret les tensions a les cadenes de subministrament, la recent reobertura de la Xina i la moderació de la inflació, l'Organització Mundial del Comerç (OMC)² preveu un ritme d'expansió del comerç de béns baix, del 0,8% en

² WORLD TRADE ORGANIZATION, «Global Trade Outlook and Statistics».

En aquest context d'elevada incertesa per les fortes pertorbacions globals, cal ressaltar la fortalesa del sector exterior de l'economia catalana

volum el 2023, degut a una desacceleració del sector manufacturer mundial.

En aquest context d'elevada incertesa per les fortes pertorbacions globals, cal ressaltar la fortalesa del sector exterior de l'economia catalana. També cal assenyalar que l'economia espanyola acumula dotze anys seguits amb superàvit en la balança per compte corrent —dades

només disponibles per al conjunt de l'Estat— i és un fet que no havia succeït en el passat.

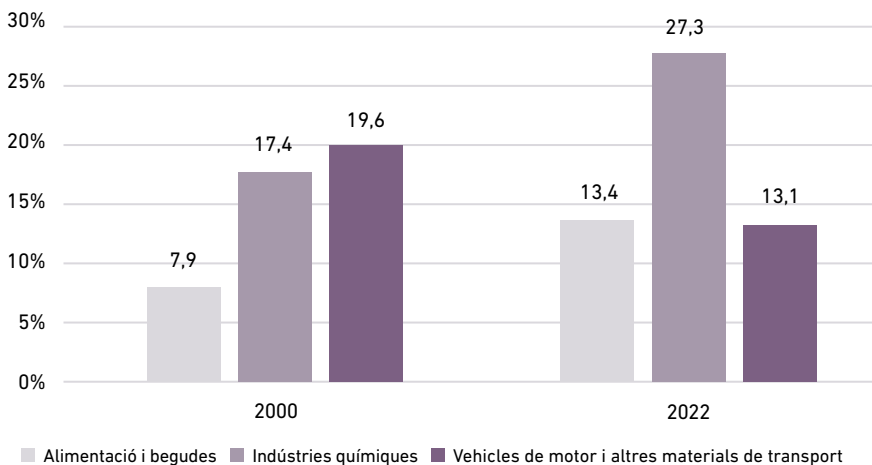
Les estadístiques que elabora l'Idescat, a partir de les dades de l'Agència Estatal d'Administració Tributària (AEAT), permeten analitzar les característiques i les dinàmiques dels fluxos de comerç de béns amb l'estranger fins a l'octubre de 2023 —últimes dades disponibles al tanca-

ment d'aquest article. A diferència de les dades comptables que s'han analitzat en l'apartat anterior i que fan referència als béns i serveis, les dades de duanes es refereixen únicament als intercanvis de béns i es calculen a preus corrents.

Els últims vint anys, les exportacions catalanes han crescut ininterrompudament —amb l'única excepció del 2019 per la crisi econòmica i del 2020 per la pandèmia— i acumulen un creixement del 155% —és a dir, s'ha multiplicat per 2,5—, tancant el 2022 amb una xifra històrica de 94.967 milions d'euros corrents. Concretament, al 2022, les exportacions de béns de Catalunya van créixer un 17,9% en termes corrents respecte al 2021, si bé part d'aquest creixement s'atribueix a l'increment de preus que es va produir aquell any a escala global originada principalment pels preus energètics. Per obtenir les dades de comerç en volum, es pot aproximar l'efecte dels preus a partir de l'Índex de Preus Industrials d'Exportació (IPRIX) i d'Importació (IPRIM) de l'economia espanyola. Descomptant l'evolució d'aquests preus al comerç de Catalunya, el creixement de les exporta-

Gràfic 4

Pes dels tres principals sectors exportadors en el total d'exportacions de béns catalanes (%)

Font: Idescat, a partir de dades del Departament de Duanes i Impostos Especials de l'Agència Estatal d'Administració Tributària

Aquest superàvit és resultat de que les exportacions a la UE han crescut un 20% el 2022, i les importacions un 16%

cions de béns catalanes en termes reals haurien augmentat lleugerament $-0,7\%$ i les importacions haurien disminuït un $1,3\%$. Les dades en volum per al conjunt de l'Estat espanyol apunten una evolució similar el 2022, amb un creixement de les exportacions de béns de $1,4\%$ i del $0,2\%$ en el cas de les importacions de béns.³

Les dades fins a l'octubre de 2023⁴ mostren que les exportacions continuen amb una dinàmica expansiva $-9,7\%$ de creixement acumulat— però han moderat el seu ritme degut al menor increment dels preus i a la forta debilitat de l'economia europea, en especial de les economies alemanya, francesa i italiana, que són els principals mercats exteriors de Catalunya.

Tot i que les exportacions han crescut amb vigor, també ho han fet les importacions, raó per la qual és fonamental analitzar el saldo

exterior —diferència entre exportacions i importacions— per tenir una visió més acurada sobre el comportament de la competitivitat exterior de l'economia catalana. Tal com es pot veure en el Gràfic 5, el saldo exterior de béns de Catalunya amb l'estranger ha estat negatiu durant les darreres dues dècades —2000-2022—, però en el cas concret dels intercanvis amb la UE aquest darrer any s'ha assolit per primer cop un superàvit. Aquest superàvit és resultat del fet que les exportacions a la UE han crescut un 20% el 2022, i les importacions un 16%. Per tal d'entendre els factors que hi ha darrere de l'evolució d'aquest saldo exterior positiu de béns de Catalunya amb la UE, cal fixar-se en els seus determinants: l'evolució de la demanda dels principals mercats d'exportació en comparació amb la demanda interna que determinarà el volum d'importacions —efecte renda relatiu—, i la competitivitat en costos —efecte dels preus relatius.

Per la banda de l'efecte renda, cal destacar que el creixement del PIB de Catalunya ha estat superior al de la UE $-5,5\%$ enfront $3,5\%$ el 2022— i, per tant, l'efecte renda

hauria d'haver contribuït negativament sobre el saldo exterior. En conseqüència, seria l'efecte competitivitat-cost el factor que hauria explicat el bon resultat de 2022. Malgrat les pressions inflacionistes a les quals ha estat subjecta la nostra economia i la resta d'economies mundials, no s'aprecien signes que aquestes hagin pogut perjudicar significativament la competitivitat exterior de Catalunya. De fet, segons el Banc d'Espanya,⁵ els indicadors de competitivitat estatals en costos laborals unitaris de les manufactures van millorar el 2022, fet que va permetre recuperar gran part de la competitivitat perduda durant la pandèmia. A més, els indicadors de preus suggereixen que les empreses possiblement haurien absorbit part dels increments dels costos i no els haurien traslladat —completament— als preus de les exportacions. Aquest comportament prudent dels exportadors en el conjunt de l'Estat, que segurament també s'ha donat en les empreses exportadores catalanes, pot haver contribuït a explicar l'auge expor-

3 GENERALITAT DE CATALUNYA, «Trets estructurals de l'economia catalana».

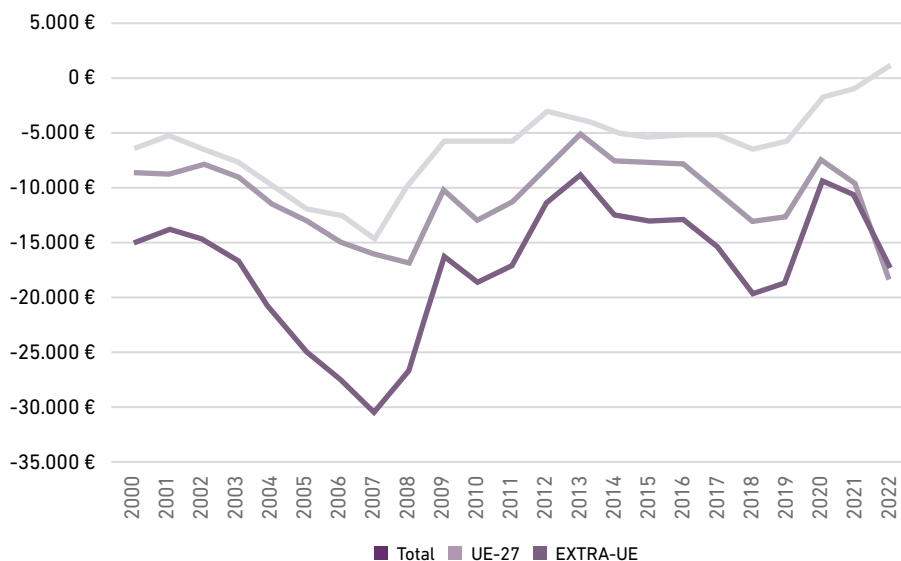
4 En el procés de redacció d'aquest article es va fer pública la xifra del 2023. Veure: 3CAT, «Les exportacions catalanes marquen un nou rècord i superen els 100.000 milions d'euros».

5 BANCO ESPAÑA, «Informe anual 2022».

Alguns estudis mostren que el trencament de les cadenes de valor està ocasionant un procés de diversificació del nombre mitjà de països subministradors, sobretot en aquells casos en que la Xina era l'únic proveïdor

Gràfic 5

Saldo exterior de béns per àrees geogràfiques (2000-2022) (exportacions-importacions, Milions €)

Font: Idescat, a partir de dades del Departament de Duanes i Impostos Especials de l'Agència Estatal d'Administració Tributària

tador que s'ha comentat anteriorment.⁶

En relació amb la distribució geogràfica de les exportacions catalanes de béns, en el Gràfic 6

es mostra que, després d'anys de certa estabilitat en la distribució entre exportacions dirigides a la UE-27 —entorn al 59%— i exportacions a fora de la UE-27 —al voltant del 41%—, el 2022 hi ha hagut un augment relatiu de la presència catalana en el mercat europeu —fins al 60,7% el 2022. Aquesta

seria la resposta lògica per fer front al trencament de les cadenes de subministrament que han patit les empreses, a l'augment dels costos de transport o al tancament de la Xina per la Covid-19. De fet, alguns estudis mostren que el trencament de les cadenes de valor està ocasionant un procés de diversificació del nombre mitjà de països subministradors,⁷ sobretot en aquells casos en què la Xina era l'únic proveïdor o bé si el producte importat té un alt risc d'experimentar una interrupció en la cadena de subministrament. Això fa que les empreses escullin cada vegada entorns més confiats i propers per establir-hi relacions comercials i això estaria beneficiant clarament economies obertes i competitives com la catalana a l'hora de subministrar inputs intermedis a empreses europees amb seguretat i estabilitat.

Fora de la UE-27, els principals mercats-destí de les exportacions catalanes han mostrat una evolució divergent el 2022, tal com es mostra

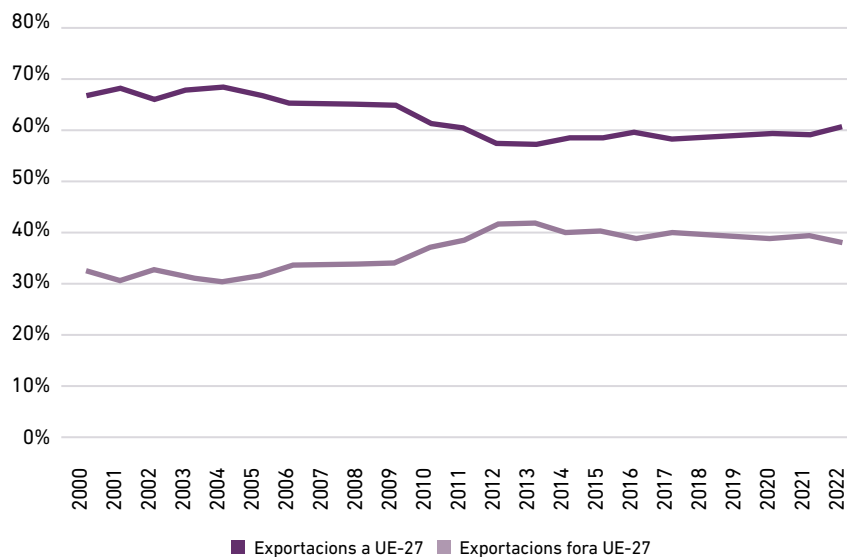
⁶ XIFRÈ, «La competitividad exterior de la economía española en relación con la Eurozona».

⁷ DE LUCIO (et al.), «Do firms react to supply-chain disruptions?».

El total de les empreses exportadores regulars catalanes van augmentar un 2,2% el 2022 fins a les 17.469, assolint un nou rècord històric

Gràfic 6

Distribució geogràfica de les exportacions catalanes de béns (%)

Font: Idescat, a partir de dades del Departament de Duanes i Impostos Especials de l'Agència Estatal d'Administració Tributària

al Gràfic 7. Mentre que les exportacions a la Xina i al Regne Unit han disminuït el seu pes relatiu —fins al 2,5% i 4,3%, respectivament, per la política Covid zero i per l'efecte Brexit—, les dirigides als mercats d'Amèrica Central i del Sud, i als EUA han augmentat el seu pes sobre el total —fins al 6,2% i 3,5%, respectivament—, afavorides en part per la depreciació de l'euro.

Catalunya té una base empresarial exportadora sòlida, en expansió i resilient

El total de les empreses exportadores regulars⁸ catalanes van augmentar un 2,2% el 2022 fins a les 17.469, assolint un nou rècord his-

8 Empresa que ha exportat els darrers quatre anys de forma consecutiva.

tòric —Gràfic 8. D'aquesta manera, Catalunya segueix liderant el nombre d'empreses que venen regularment a l'exterior a l'Estat espanyol, amb un pes superior al 30%. Tal com indica l'informe d'ACCIÓ,⁹ un dels factors que han permès aquest increment és el fort augment de les empreses exportadores que exporten més de cinc milions d'euros, que malgrat ser únicament 1.911 empreses —el 10,9% del total d'empreses exportadores— concentren el 90,5% del valor exportat. Aquestes han assolit un màxim històric, després del fort creixement registrat el 2022 —+10,7% interanual— i consolida el lideratge de Catalunya també en aquest segment al conjunt de l'Estat, amb el 28,6% del total.

Amb aquests volums de vendes tan amplis, l'estudi indica que les 100 primeres empreses exportadores regulars concentren més del 40% del total de les exportacions catalanes i les 1.000 primeres gairebé tres quarts parts. Si s'analitza l'increment d'aquest tipus d'empreses exportadores per regions o països de destí,

9 GENERALITAT DE CATALUNYA, «Anàlisi de les empreses exportadores regulars del 2022».

Entre el 2019 i el 2022, el nombre d'empreses que exporta regularment més de cinc milions d'euros anuals ha augmentat gairebé un 20%

l'informe apunta que Europa i Amèrica són els continents on més han crescut. Per contra, baixa el nombre d'empreses exportadores regulars a l'Àsia i Àfrica. A Europa, els estats d'Itàlia, França, Portugal i Polònia són els destins on han crescut més. La variació del volum exportat es pot explicar per la variació en el nombre d'empreses —el que es denomina marge extensiu—, o bé per la variació

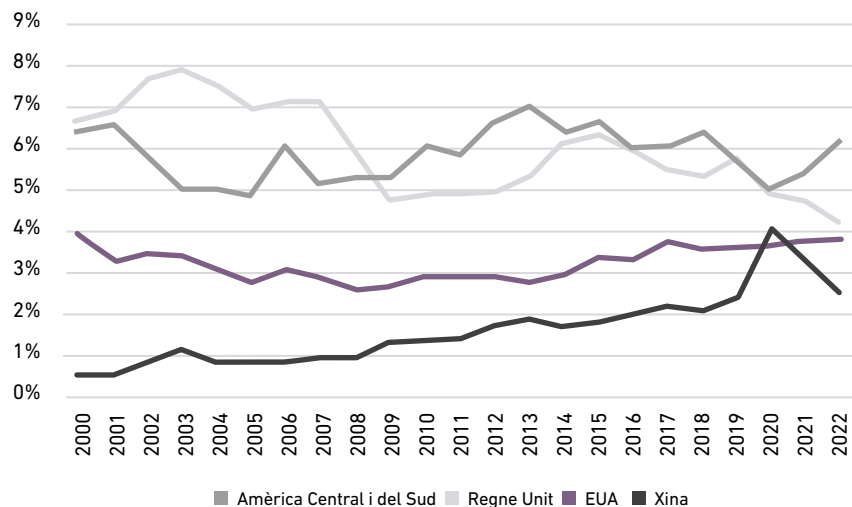
en el valor mitjà exportat per empresa —marge intensiu. Segons s'analitza a l'Informe anual del Departament d'Economia i Hisenda, fins al 2012, el factor més rellevant per explicar la dinàmica de les exportacions catalanes va ser l'increment del valor mitjà exportat de les empreses exportadores regulars —marge intensiu. En canvi, entre el 2013 i el 2016 pren més importància l'augment del nombre

d'empreses exportadores regulars —marge extensiu. A partir del 2017, el marge intensiu de les regulars recupera el protagonisme. I, de fet, és el component que més contribueix en la recuperació de les exportacions després de la davallada el 2020. El 2022, el valor exportat mitjà per empresa continua a l'alça: les empreses regulars exporten 10,7 milions d'euros de mitjana cadascuna —un 13,5% més que l'any anterior— i les no regulars, 1,9 milions d'euros per empresa. És a dir, la intensitat exportadora és aproximadament cinc vegades superior en les regulars.

Del mateix informe es desprèn que la resiliència del sector exterior ha millorat en la crisi sanitària de la Covid-19 del 2021 en comparació amb la crisi financera de 2008. De fet, si comparem la recuperació de la base exportadora regular en aquestes dues darreres crisis es pot apreciar una millora de la resiliència del sector exterior durant la crisi de la Covid. Entre el 2019 i el 2022, el nombre d'empreses que exporta regularment més de cinc milions d'euros anuals ha augmentat gairebé un 20%, en paral·lel a l'augment del volum exportat per aquestes empreses —també molt significatiu,

Gràfic 7

Pes dels principals mercats extra-UE destí de les exportacions catalanes de béns (%)

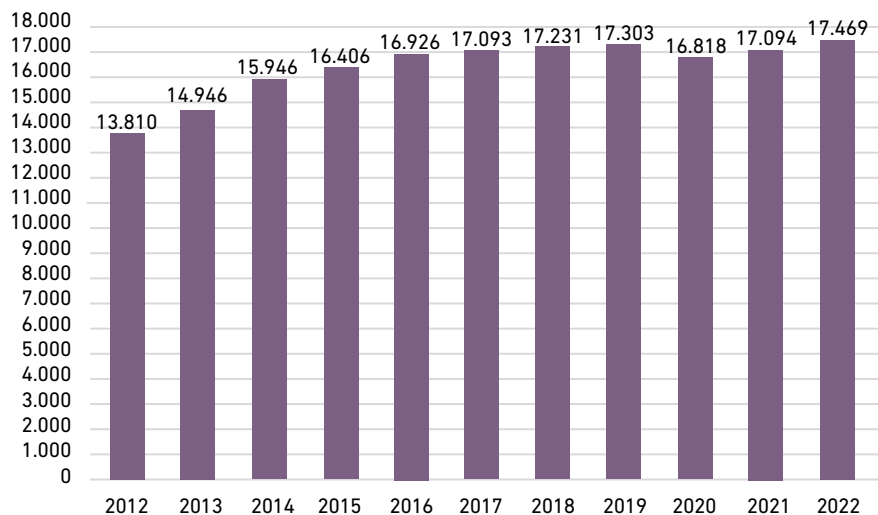

Font: Idescat, a partir de dades del Departament de Duanes i Impostos Especials de l'Agència Estatal d'Administració Tributària

El primer gran canvi serà la doble transició verda i digital a la que se suma la política d'autonomia estratègica impulsada des de la UE

Gràfic 8

Nombre d'empreses exportadores regulars a Catalunya

Font: ICEX- Perfil de l'empresa exportadora espanyola

de gairebé el 25%. Mentre que durant la crisi financera del 2008 aquest segment d'empreses va créixer poc més del 2%. Una dinàmica similar s'aprecia al segment d'empreses exportadores regulars amb volums exportats entre 50.000 i cinc milions d'euros.

Reflexions de futur

Aquest article ha resumit alguns trets fonamentals del sector exterior cata-

là, emfatitzant tant patrons de llarg termini com tendències més recents, amb un balanç que podem qualificar de força positiu en termes generals. No obstant, la propera dècada vindrà determinada, com a mínim, per dos canvis importants en l'economia que afectaran els fluxos internacionals i pels quals les empreses catalanes haurien d'estar preparades.

El primer gran canvi serà la doble transició verda i digital a la qual se

suma la política d'autonomia estratègica impulsada des de la UE, i que tendirà a incrementar la demanda de productes clau per realitzar la citada doble transició —com ara, bateries, xips, plaques solars i biocombustibles, i tots els components necessaris per fabricar-los. Precisament uns tipus de productes en els quals Catalunya no té un bon posicionament estratègic de partida. Segons l'estudi que analitza les dependències estratègiques de Catalunya a partir de més de 1.000 productes importats de fora de la UE, publicat a Papers de l'Observatori de la Indústria,¹⁰ Catalunya presenta vulnerabilitats destacades en determinats productes alimentaris, matèries primeres, components químics i maquinària industrial i de precisió, que representen el 18% de les importacions totals catalanes. Cal avaluar el nivell de risc geopolític associat als principals fluxos comercials i establir una estratègia amb visió de curt i mitjà termini. A l'esmentat estudi també s'identifiquen les dependències tecnològiques exteriors de la indústria

¹⁰ POVEDA, «Cadenes de valor estratègiques a la indústria catalana: anàlisi de dependències i especialització tecnològica».

catalana a partir d'una anàlisi de la seva especialització tecnològica. Els resultats mostren que Catalunya té un lideratge tecnològic sòlid a nivell mundial, segons les dades de patents, en els àmbits de la salut, la biotecnologia, el sector farmacèutic i la química orgànica i química d'aliments. També té avantatge tecnològic relatiu a l'àmbit de la maquinària i els components mecànics. En canvi, Catalunya no té una posició d'avantatge tecnològic relatiu en l'àmbit elèctric, electrònic, de telecomunicacions, informàtica o semiconductors, ni tampoc en tecnologia mediambiental o materials avançats, àmbits en els quals la UE apostarà en els propers anys.

La segona gran tendència de futur és la redefinició de la globalització mundial. En un nou context global cada vegada més polaritzat i amb més pes de l'estratègica geopolítica, els reptes de les empreses catalanes exportadores a mitjà termini seran: diversificar i escurçar les cadenes de subministrament per fer-les més segures i més resilients; tenir una bona base tecnològica; i disposar del personal qualificat adequat. ■

■ Bibliografia

3CAT. «Les exportacions catalanes marquen un nou rècord i superen els 100.000 milions d'euros» [en línia]. A 19 de febrer del 2023. Disponible a: <www.ccma.cat>.

ANTRÀS, Pol. «Breus reflexions sobre el sector exterior català» [en línia]. A *Nota d'Economia*, núm.104, 2018. Disponible a: <www.economia.gencat.cat>.

BANCO ESPAÑA. «Informe anual 2022» [en línia]. Disponible a: <bde.es>.

DE LUCIO, Juan (et al.) «Do firms react to supply-chain disruptions?». A *Economic Analysis and Policy*, vol.79, pàg. 902-916, 2023.

GENERALITAT DE CATALUNYA. «Anàlisi de les empreses exportadores regulars del 2022» [en línia]. A abril del 2023. Disponible a: <www.accio.gencat.cat>.

GENERALITAT DE CATALUNYA «Informe anual de l'economia catalana 2022» [en línia]. A juny del 2023. Disponible a: <www.economia.gencat.cat>.

GENERALITAT DE CATALUNYA «Memòria Econòmica de Catalunya 2022» [en línia]. A juliol del 2023. Disponible a: <www.cambrabcn.org>.

GENERALITAT DE CATALUNYA «Trets estructurals de l'economia catalana» [en línia]. A 2023. Disponible a: <www.economia.gencat.cat>.

POVEDA, Carme. «Cadenes de valor estratègiques a la indústria catalana: anàlisi de dependències i especialització

tecnològica» [en línia]. A *Papers de l'Observatori de la Indústria*, 2022. Disponible a: <www.empresa.gencat.cat>.

XIFRÈ, Ramon. «La competitividad exterior de la economía española en relación con la Eurozona» [en línia]. A *Cuadernos de Información Económica*, núm 292, gener-febrer 2023. Disponible a: <www.funcas.es>.

WORLD TRADE ORGANIZATION. «Global Trade Outlook and Statistics» [en línia]. Octubre del 2023. Disponible a: <www.wto.org>.